

Høringsuttalelse fra Aksept – senter for alle berørt av hiv

NOU 2012:17 ”Om kjærlighet og kjøletårn”

Innledning

Aksept, senter for alle berørt av hiv, er et psykososialt senter for alle berørt av hiv i Norge. Vi driver også informasjonsvirksomhet om hiv, opplæring av sosial- og helsepersonell samt noe forbyggende arbeid.

Våre ansatte har utdanning innen sosial- og helseområdet, vi har ingen jurister ansatt.

Aksept jobber for at

- ◆ hiv-positive skal ha så god psykisk og fysisk helse som mulig med den kroniske sykdommen de lever med
- ◆ hiv-positive skal slippe å oppleve diskriminering og stigmatisering i samfunnet
- ◆ antall nysmittede med hiv reduseres og etter hvert går mot null

Vi vet at mange av våre brukere opplever straffelovens §155 som diskriminerende, stigmatiserende og svært vanskelig å forholde seg til. Selv om §155 ikke spesifikt gjelder hiv, så har det med få unntak vært hiv straffesakene har handlet om de siste 30 årene.

I praksis er det få som har blitt straffeforfulgt etter paragrafen, men selv om det reelt sett skal mye til for å bli straffeforfulgt, opplever mange §155 som en trussel. Legfolk har ikke inngående kjennskap til juridiske realiteter og kan føle sterkt ubehag ved at vi har en ”hiv-paragraf” knyttet til seksuell utfoldelse.

Vår erfaring tilsier at hiv-positive tar ansvar for nettopp å unngå å overføre sykdommen til andre. En lovparagraf kan oppfattes som mistenkeligjørende og som manglede tillit til at hiv-positive er ansvarlige mennesker.

Det er i §155 ikke klargjort hva slags atferd som fritar fra straff og hva som anses som så klanderverdig at straff kan komme til benyttelse. Det er i prinsippet ikke mulig å ha et trygt, normalt seksualliv med denne paragrafen gjeldende.

Det er derfor gledelig og viktig at det har blitt satt ned et lovutvalg som har arbeidet lenge og grundig med denne saken. Med en ny lov vil det bli tydeligere kommunisert hva som er straffbart og hva som fritar for straff. Dette vil kunne gjøre livet for hiv-positive i Norge bedre, samt at det vil kunne ha en forebyggende effekt.

Det blir i utvalgets arbeid påpekt at man ikke kan bevise at straffelovens §155 har hatt en allmennpreventiv eller forebyggende effekt. Det er heller ikke mulig å bevise det motsatte. Uansett vil straffeforfølgelse og straff ikke ha noen sentral rolle i arbeidet med å forebygge hiv-smitte i samfunnet. Her vil arbeid med informasjon og kunnskapsbygging, psykisk og

medisinsk oppfølging, testing og smittevernveiledning være de sentrale tiltakene. Dette stadfestes også grundig i utvalgets arbeid. Fokuset på det hiv-forebyggende arbeidet i NOUen er gledelig, og vi på Aksept håper dette vil få konsekvenser for samfunnets prioritering av dette arbeidet fremover.

Aksepts innspill på utvalgets lovforslag - § 237

Vi kommer kun til å gi innspill på forslaget til § 237.

Hovedspørsmålet om straff eller straffrihet

Aksept er enig i at det kan være situasjoner der smitteoverføring mellom personer bør kunne straffes.

Vi er enige med utvalgets flertall i at straff kan komme til anvendelse ved grov uaktsom smitteoverføring eller grov smitteoverføring av en smittsom sykdom som medfører betydelig skade på kropp eller helse.

Det å skulle avgrense straff til situasjoner der hensikten har vært å smitte andre, vil bli for snevert, og også meget vanskelig å bevise.

Særskilte straffebestemmelser eller bruk av generelle straffebud

Flertallet i Syseutvalget hevder at et eget straffebud (§237) sikrer mer forutsigbarhet, mulighet for samtykke, særskilte unntaksregler, klare strafferammer og tryggere behandling av aktuelle saker. Hvis man skulle anvende alminnelige straffebud, vil det innebære at domstolene gjennom rettspraksis ville fastlegge hva som rammes av disse generelle straffebudene, i stedet for at lovgiver regulerer vilkårene for å straffe smitteoverføring (og smittefare) mer detaljert ut fra de særskilte hensyn som gjør seg gjeldene på dette livsområdet.

Aksept har ikke juridisk kompetanse til å sette seg utover utvalgets vurderinger på dette spørsmålet. Ut fra det som dokumenteres i NOUen støtter Aksept at det bør være et eget straffebud som retter seg mot smitteoverføring.

Ett medlem (Fangen) mener at det ikke bør gis særskilte straffebud om smitteoverføring mellom personer. Eventuell straffeforfølgning må da skje etter de alminnelige bestemmelser om voldslovbrudd.

Det fremholdes fra Fangen at et særskilt straffebud, som i praksis handler om hiv, er diskriminerende og stigmatiserende og bør fjernes. Vi vet at mange av våre brukere ville foretrekke at det separate straffebudet fjernes, da dette oppleves som en ”Hiv-paragraf” og ikke som en generell bestemmelse for ”sykdom som medfører betydelig skade på kropp eller helse”. Denne oppfatningen bygger på realiteten gjennom 30 år med hiv i Norge. Så godt som samtlige saker har handlet om overføring av hiv-smitte.

Hvis det, i motsetning til hva flertallet i utvalget hevder, er slik at man kan gi konkrete føringer i straffesaker med hiv-smitte selv om man bruker de alminnelige bestemmelsene om voldslovbrudd, ser vi mange fordeler med å fjerne §237 i lovforslaget.

Hvis slik regulering ikke er mulig knyttet til generelle bestemmelser, mener vi at det blir tryggere og mer forutsigbart med et eget straffebud (§237). Med dagens lave kunnskapsnivå om hiv, samt myter og fordommer i befolkningen, vil man kunne komme i en situasjon der det blir opp til den enkelte tjenestemann eller dommer hvordan ulike situasjoner skal vurderes. Dette kan lett medføre strengere og mindre forutsigbar rettspraksis enn §237 legger opp til.

En utfordring for lovgivende myndigheter/samfunnet å formidle hva §237 betyr i praksis slik at det blir tydelig at det er grove tilfeller man her sikter til. Man må søke å sikre at hiv-positive ikke bli unødige engstelige for om de kan rammes av straffebudet.

Utsette noen for smittefare

Aksept mener at straff bare bør kunne anvendes i tilfeller der smitte er overført. Vi er enige i mindretallets (Fangen, Hognerud og Skjelmerud) vurderinger i dette spørsmålet.

Det er kun ved overført smitte at faktisk skade er skjedd, og vi mener at straff kun bør komme til anvendelse da.

Aksept er spesielt opptatt av hiv-positives psykiske helse. Vi tror at godt selvbilde og god psykisk helse fremmer ansvarlig atferd og ivaretagelse av egen og andres helse. Vi er sikre på at det å kun straffefølgge reell smitteoverføring, og ikke det å utsette noen for smittefare, vil oppleves som nedkriminaliserende, avstigmatiserende og som en lettelse for mange av våre brukere. Dette er en viktig grunn til at vi støtter mindretallets ståsted i dette spørsmålet.

Vi mener man så langt som mulig bør unngå å benytte straffefølgelse til å regulere seksuelle relasjoner mellom mennesker. Dette er i prinsippet relasjoner med to eller flere ansvarlige aktører som alle må ta ansvar for sin helse. Hvis man ikke praktiserer sikrere sex, vil man alltid utsette seg selv for smittefare. Det er også et faktum at mange smitter andre i en periode der de selv ikke er klar over at de er smittet. Det å signalisere at man ikke har et fullt ut ansvar for egen seksuell helse, men kan belage seg på at andre tar nødvendige forholdsregler, er risikofylt og bør unngås.

Mennesker som har en uansvarlig atferd ved at de utsetter andre for smitte, bør med grunnlag i Smittevernloven gis smittevernveiledning og tett oppfølging. Dette tror vi vil gi mye bedre smitteforbygging enn en trussel om straff.

Det må gjøres så trygt som mulig å teste seg og å motta smittevernveiledning. Det at man har utsatt andre for smittefare, bør kunne komme frem uten at risiko for straffefølgelse trer inn. Trussel om straff tror vi vil kunne hindre effektiv smittevernveiledning.

Med dagens gode medisiner vil en hiv-positiv på vellykket behandling være lite smittsom. Risikoen for smitte vil avhenge av mange faktorer, både hos den hiv-positive og hos partneren. Det er derfor ikke mulig å fastslå den reelle smitterisikoen ved ulike situasjoner. Dette taler for at kun det å ha overført smitte gjøres straffbart. Det er langt viktigere å sørge for at færrest mulig er smittsomme enn å straffe folk som har usikker sex.

Informert samtykke

Vi ser et som positivt og riktig at det i det nye lovforslaget gis mulighet for å inngå informert samtykke, og at dette vil fritta for straff.

Vi mener det må være god tilgang på muligheter for å inngå slikt informert samtykke, slik at det ikke blir vanskelig å gjennomføre i praksis. Vi foreslår at organisasjoner som HivNorge, Helseutvalget og Aksept får mandat til å gi smittevernveiledning og administrere samtykkeprosessen i tillegg til de vanlige helseinstanser.

Enkelte særlige situasjoner

Aksept ser det som positivt at det i NOUen tydeliggjøres at det er særskilte grupper man skal være tilbakeholdne med å straffeforfølge; som ved smitte fra mor til barn, ved deling av sprøyter, smitte fra sexarbeidere og i tilfeller der begge er hiv-positive.

Forsvarlige smitteverntiltak – vellykket behandling må godkjennes

Vi ser det som positivt at lovforslaget stadfester at forsvarlige smitteverntiltak fritar for straff. Dette gjør det mulig for hiv-positive å ha et trygt seksualliv uten redsel for å kunne bli straffeforfulgt.

Hva som kvalifiserer som forsvarlig smitteverntiltak vil være gjenstand for faglig vurdering, og må kunne endres i takt med utvikling på feltet.

I tillegg til forsvarlig bruk av kondom, mener vi på Aksept at det å gå på vellykket behandling bør aksepteres som tilstrekkelig smitteverntiltak. Forskning viser at dette reduserer smittsomheten betraktelig, opp mot 96%. Dette er en bedre beskyttelse enn bruk av kondom vil gi. Det vil for mange være lettere å gjennomføre dette smitteverntiltaket enn å bruke kondom. Det er mange grunner til at bruk av kondom kan være vanskelig i konkrete situasjoner, redsel for å bli avslørt som hiv-positiv og at den andre ikke ønsker det er to grunner vi vet forekommer.

Den store fordelen med å godta det å gå på vellykket behandling som forsvarlig smitteverntiltak er at dette vil motivere til testing og behandling. Testing og behandling er det viktigste tiltaket for å begrense videre spredning av hiv i Norge og i verden.

Bioteknologiloven – nytt ledd i § 2 – 3

Aksept ser det som positivt og riktig at hiv-positive får mulighet til assistert befruktning, og er glade for dette forslaget fra utvalget.

Det er klart diskriminerende at hiv-positive ikke har den muligheten i Norge i dag. Med dagens medisiner er dette trygt for barnet.

Oslo 21.01.2012

Ina Herrestad
Institusjonssjef
Aksept
Epost: ina@herrestad.no